

'MOLAR KAFES': LE CORBUSIER VE MODULOR Levent ŞENTÜRK

Alındı: 08.04.2008; **Son Metin:** 25.10.2008

Anahtar Sözcükler: modern mimarlık; Le Corbusier; Modulator; biyopolitika; oran.

1. Bu çalışma yazarın "Modulor'un Bedeni" başlıklı doktora tezine dayanmaktadır; Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Aralık 2007. Tez danışmanı: Doç Dr. Bülent Tanju (Mimarlık Tarihi ve Kuramı Anabilim Dalı).

KAFESİ TANIMLAMAK: 'MOLAR'I KIRMAK VE MODULOR'UN METONİMİKLİĞİ

Le Corbusier'nin (Charles-Edouard Jeanneret) *Modulor* adını verdiği ve tasarımlarında özellikle 1945-65 aralığındaki dönemde etkin biçimde kullandığı sayısal ölçek, "mimarlık ve mekanikte geçerli olacak, insan ölçeğine uyumlu evrensel bir ölçüm" alt başlığıyla, oldukça geniş bir alan kapsamak üzere düşünülmüş ve yapılandırılmış olduğunu düşündürür (Le Corbusier, 1954, 1980). Bu yazıda *Modulor*, Gilles Deleuze ve Felix Guattari'nin (1972, 2004) 'molar' adını verdikleri, sabitlenmiş aynılık kategorilerinin genel adı olarak yeniden tanımlanmakta ve bu ekseninden bir düşünce çizgisi izlenmeye çalışılmaktadır. (1) Bir başka tartışma eksenini, feminist kuramın güncel temsilcilerinden Marilyn Frye'nin (2005, 84-90) 'kafes' metaforuyla yürütülmeye çalışılacaktır. Le Corbusier'nin evrenselciliğine karşılık, erilliğin bir sorgulamasına dönüşen ve iktidarın mikrofiziğini örnekleyen kafes, gündelik olarak heteronormativizmi sorunlaştırmaya yardımcı olmaktadır. Bu iki tartışmadan hareketle molar yapıların, görünmez kafeslerin oluşumunda etkili oldukları iddia edilebilir.

Tamsin Lorraine 'molar' ve 'moleküler' ayırımına dikkat çekerek (1999, 139), bu kavramları düşüncelerinde etkinleştiren Deleuze ve Guattari'nin *Anti Oedipus* (1972) adlı yapıtına değinmektedir. Moleküler, bilinçli farkındalık seviyesinin altında yer alır. Moleküler, arzu makinalarıdır. Molar bileşenler, moleküler bileşenleri stabilize eder, kararlı hale getirir (Lorraine, 1999, 115). Molar düşünceler, kararlı hale getirilmiş ve tekil toplumsal kodlar olarak, düşüncenin steril oluşumlarıdır. Bu nedenle, kişi ancak benliğini saran 'molar' kimlikleri terk ederek yaratıcı gücünü koruyabilir (Lorraine, 1999, 139, 163). Yazmak, haritalamaktır, bir iz bırakma edimi olarak yazmanın tersine çevrilmiş biçimi, düşünceye yakın olan yazma'dır. Haritalama kodlu (ya da katmanlı), bilindik (geleneksel / konvansiyonel) olanın dışına çıkma cesaretidir:

“Yaz, köksap oluştur, yersizleştirmeyeyle arazini büyüt, tüm süreklilik düzlemini kaplayacak şekilde kaçış çizgilerini soyut bir makina olarak genişlet.” (Lorraine, 1999, 143; Deleuze, 1998, 11)

Yazmak bir tür ele geçmezlik alanı yaratmakla eşdeğerli olduğu süreç gerçek bir özgürlükten söz etmek mümkündür. Deleuze bu durumu şu sözleriyle dile getirmektedir:

“Yazmak mücadele etmek ve direnmektir, yazmak oluşmaktır; yazmak bir harita çizmektir: ‘ben bir haritacıyım.’ ” (Deleuze, 1998, 44)

Öte yandan, ‘yazmak’ elbette katmanların arasında gezinmeyi zorunlu olarak içerir. Katmanlar ya da tortul yataklar, “şeylerden ve sözcüklerden, görmekten ve konuşmaktan, görünür ve dile getirilebilir olandan, görünürlük bantları ve okunurluk alanlarından, içeriklerden ve dışavurumlardan” oluşur (Lorraine, 1999, 197)(2). Molar yapıların oluşum koşullarını yaratan, bu tortul yataklar ya da katmanlardır. Molar yapılar ya da steril oluşumlar, ‘aile’ kavramında olduğu gibi- son derece karmaşıktır. Konuşulan dilin kipleri (kuşkucu bir noktadan bakıldığında) molarlığın eleştirisi bağlamında ve iktidarın heryerdeliğinin en kendiliğinden ortamı olarak yakalanabilir haldedir: Türkçe’de geniş zaman, ertelenen bir emrin ya da sınırsız bir zamanda geçerli görünen bir yargının kipi olarak adlandırılabilir. Geçmiş zamanlar, polisiye bir biçimde ya tanıklıklara göre, ya da şaibeli bir anlatıcı durumuna göre ikiye bölünmüştür. Emir kipi, erkek aklın en dolaysız tanrısal kipidir. (Bir önceki cümle bile böyledir!) Gereklilik kipi, öznenin keyfi biçimde dayattığı bir dizi emri konu alır. Gelecek, emrin bir biçiminden başka bir şey ‘olmayacaktır’. Olasılık, olabilirlik, yine şüpheli ikincilleştirmenin iması için sıkça iktidarın ‘kullanabildiği’ bir kiptir. Geriye, kırık dökük bir mastar haller toplamı kalır ki bunlar, dil örgüsünün genel estetiği içinde romantizme saplanmaktan kurtulduklarında, bir faks mesajının belirsiz (ve tedirgin edici olmakla yine de övünebileceği) yapısını ‘taşımak’ tadır. Mastarlar, büyük dillerin geride bıraktığı, ama edebiyattan silinmesi başarısız olmuş garip kök durumları olarak hâlâ anlamlıdır. Edebiyatın molekülerliği ya da katman çözücü gücü, bu molar kiplerle mücadelesindedir: Kendi kendini yazan dile karşı, yazarların direnişiyle anlam kazanır. Dil, tıpkı tuşlarına basıldığında ‘hep doğru’ bir ses çıkaran piyano gibi, peş peşe yazılan cümleler yüzünden biteviye anlam üretmeye kolayca meyleder, katmanlaşmaya direnmez. Dilin kiplerinden ‘arınarak’, kendi kelimelerine yabancı olacak kurmaca bir eleştirel dile kavuşmak da naif bir beklenti olacaktır. Çünkü mevcut olmayan kavramlarla konuşmak, gelecekte katmanlaşacak yeni alanlar açmakla eş anlamlıdır.

Deleuze ve Guattari’ye (1972) göre molar yapılar karşısında moleküler olanı serbest bırakmak için geliştirilmesi gereken politikalardan bazıları şöyledir: Kendini kuşkulu hale getirmek ya da kimliği soru konusu yapmak, psikanalize karşı şizoanaliz, katmansızlaştırma, algı dışı oluş (*becoming imperceptible*). Böylece benliğin, cinsiyetin, ırkın, milliyetin, ailenin, gündelik tıbbi pratiklerin, toplum mühendisliklerinin, kültürel emperyalizmin, baskı mekanizmalarının, biyopolitikanın, ekonomi ve bilgi rejimlerinin karşısında düşünce, bedeni tabi kılmak yerine potansiyel oluşları açığa çıkartacak biçimde var olabilir. Düşünme, ancak tüm bu sıralanan molar yapılar arasından geçerek, katmanlaşmamış olana erişildiğinde var edilebilir.

“Görmek düşünmektir, konuşmak düşünmektir, ama düşünmek bu ikisinin arasında oluşur.” (Lorraine, 1999, 199)(3).

2. Lorraine bu ifadeyi, Gilles Deleuze’ün *Foucault* adlı kitabından aktarır (Lorraine, 1999).

3. Lorraine, Gilles Deleuze’ün *Foucault* adlı kitabından aktarmaktadır (Lorraine, 1999).

Düşünme, kaçış çizgilerini açarak molar yapılardan kurtulmayı ve moleküler olana erişimi olanaklı kılar. Şiddet derecelerine göre denetim türlerinin her biri, uyumlandırıcı çabalar, entegrasyonlar, tekleştirilmeler, korporatizmler, hiyerarşiler, hegemonyalar, tahakkümler, cinsiyetçi ve ırkçı pratiklerin her çeşidi, yeniden molar yapılar içine kapatılmanın ortamını hazırlar. 'Organsız Beden', burada molarlık ve molekülerlik bağlamında anılmaya değer bir kavramdır:

"Organsız bir beden inşa etmek, moleküler unsurları sabit kalıplardan kurtarmak, serbest bırakmak, organize edilmiş kesintilerden kurtarmak ve akışa bırakmak, böylece bir süreklilik düzlemi yaratmaktır. Bu düzlem, organizasyon düzlemiyle karşıtlık içindedir. Organizasyon düzlemi, onu oluşturan yapılardan ya da biçimlenişlerden fazladır, organize düzlem aşkındır. ...Yaşamın tümü kesintisiz bir tekillikler akışıdır. Birçok biçimde organize olurlar ve başka türlü olmaları mümkünken böyle olmuşlardır. ...Kişi böylece dünyayı, herkesi ve her şeyi bir oluş'a dönüştürür, dünyayı dışlayıp, benliğin tanımlı bir organizasyonunu yapmaya değil. Böylece molar kalıpları aşar ve moleküler akışların sızmasına izin verir." (Lorraine, 1999, 166, 189)

Modulor'u, Le Corbusier'nin icat ettiği bu ölçüm aracını, onun düşündüğü biçimiyle bir olgu haline getirmenin tam tersini yapmak, diğer bir deyişle üretken olmayan, durdurup aynılaştıran her tür öznellik mekanizmasını 'molar' olarak adlandırmak gerekir. *Modulor* bu molar yazının başlığı, hammaddesi veya gözle görünür, tanıdık donmuşluğudur. Eleştirinin nesnesi haline getirme amacıyla belli bir yazma biçimine *Modulor* adı verilebilir. Böylece mimarın *Modulor*'a yüklediği olanaksız tarihsel misyonu sonuçlandırmak metonimik biçimde mümkün olur. Kısacası, Le Corbusier'nin dünyanın üzerinde yükseldiğini görmeyi çok istediği kafesin yerine, yeni anlamıyla *Modulor*, kafesi kırmayı koymak demek olacaktır: Dünyaya yapılamayan ya da dünyayı kalıba sokulmamışlığından yakınlıkla değiştirme gereğini değil. Tersine kaçınılması gereken aşırı düzenliliği ve iktidar arzusunun kısır yaratusına işaret edilir. *Modulor* olunan şey değil, olmaktan kaçınılması gereken olgunluktur. *Modulor*'un hep dışını, olgunlaşmamış ya da 'Organsız Beden'i, kaçış çizgilerini bulmak gerekir. Dikte edici tüm yapılara çözücü bir gözle bakarak, "Bunun *Modulor*'u nedir?" diye sormak ve altındaki aşkınlığı, geometrikleştirici, evrenselleştirici, cinsiyetleştirici kodlamaları fark etmek için soruyu sormak, *Modulor*'u anlamından soymak olacaktır.

KAFESİN ERKİ, ERKEK KAFES

Le Corbusier, hem ilk kitabın başlarında, hem de *Modulor*'un görece eşitlikçi ve çoğul olduğu söylenebilecek ikinci kitabının sonlarında, birbirini tamamlayan iki farklı ifade kullanır. İlki, apaçık biçimde, erkek için, erkek tarafından, erkek standardındaki bir mimarlığı ifade eder:

"... [erilinsanı barındırsın diye] ... erilinsan için ... inşa etmek. Metre Adam'ın mimarlığı." (Le Corbusier, 1954, 1/20)(4)

İkincisi, ilki kadar cinsiyet simetrisi kurar gibi görünmez:

"... kendi devinilerinin ölçeğine uygun bir evren yaratan erilinsan." (Le Corbusier, 1954, 2/284)

Doğayı değiştirme konusunda akli yetkilerle donanmış yaratıcıların bedenini kimi niteliklerini soyutlayarak kuracağı evren için temel kabul eden ve kültürel bir üretim alanının öznesi belli edilmiş her iki ifadede de, bütün açıklığıyla mimarlık erilliğinin tekeline vermektedir. Bu 'tevdi' ediş ne Le Corbusier'nin icadıdır, ne de yirminci yüzyıla

4. "...building ... for men, ...which is to contain men. ...architecture of the 'metre man'."

özgüdür. Batı düşüncesinde aklın izlediği serüvenin cinsiyet bakımından koşullanmışlığının izi sürülmeye değer.

Le Corbusier' nin *Modulor'* da sıklıkla başvurduğu ikili karşıtlıkların daha İ.Ö. altıncı yüzyılda, Pythagoras tarafından oluşturulmuş karşıtlar tablosunda mevcut oluşu, aklın madde üzerinde tahakküm kurmasına ya da bilgi rejiminin ileride alacağı cinsiyetçi biçime işaret etmektedir:

“Pisagorculara göre dünya, iyi oldukları düşünülen belirlenmiş formlarla ilişkilendirilen ilkeler ile, formdan yoksunlukla –sınırlanmamış karışık veya düzensiz olanla– ilişkilendirilen ve kötü veya değersiz olduğu düşünülen diğer ilkelerin bir karışımıdır. Tabloda bu türden on karşıtlık sıralanır: sınırlı/sınırsız, tek/çift, bir/çok, sağ/sol, eril/dişil, durağan/hareketli, düz/eğri, aydınlık/karanlık, iyi/kötü, kare/dikdörtgen” (Lloyd, 1994, 24).

Üremede eril ilkenin aşkınlaştırılması, erkeğin biçimleyici ilkeyi teşkil etmesine karşılık, dişinin bu biçimsel ilkeyi koruyup büyüttüğü ve beslediği biçimindeki cinsel karşıtlıkçı düşüncede kendini gösterir. Babalık biçim vermektir, annelikse bu önsel biçime tabi oluşu ifade eder (Lloyd, 1994, 24). Lloyd, Platon'un *Timaeus'* te aktardığı bir mitolojide, kadın ruhunun erkeğe göre derecelendirilmesini örnekler. Buna göre, “kadınların ruhları, Akıl'dan yoksun erkeklerin günahkâr ruhlarından doğar; bu nedenle de ruha rasyonel olmayan öğelerin karışması, kadınlarda daha sık görülen bir durumdur.” (Lloyd, 1994, 26)

Bacon'cu bilgi/doğa ikiliği, “devingen olan şeylerin devingen olmayan bir bilimi”yle birlikte bir tahakküm ilişkisi geliştirilmesidir. Doğaya kadınsılıkla birlikte, maddi olduğu için bilinebilirlik de atfedilmektedir. Zihnin doğa ile iffetli ve yasal evliliğinden doğacak olan bilim, tahakkümün normlaşması pratiği olacaktır. Bacon, *The Masculine Birth of Time'* da (Zamanın Erkeksi Doğuşu, 1653) şöyle seslenir:

“Sevgili oğlum, amacım, seni iffetli, kutsal ve meşru bir evlilik bağıyla şeylerin kendisiyle birleştirmektir. Ve sen bu birleşmeyle, sıradan evliliklerin her türlü dilek ve hayır duasını aşan bir yüceliği yakalayacaksın; yani, insan soyunu, bütün cinlerden, canavarlardan ve tiranlardan daha çok yıkıma uğratan ölçsüz çaresizlik ve yoksulluğun üstesinden gelecek olan kutlu Kahramanlar ya da Üstüninsanlar ırkı sana barış, mutluluk, refah ve güven getirecek.” (Lloyd, 1994, 33)

Bacon'ın maddeciliği, tahakküm ilişkisini de aşarak yoğrulabilir bir madde fikri ya da uysallaştırılmış bir dünyevilik inşa eder (Lloyd, 1994, 38). Söz konusu maddenin, yirminci yüzyıl sanatının başat argümanlarından ‘plastik madde’ kavramıyla yakınlığı burada vurgulanabilir. Bütün bir estetik söylemin, hatta baskın sanatsal etkinliğin *Plastik Sanatlar* adını alışının da aynı idealden ya da eril kültürel normativizmden türediğini düşünmek akla yatkındır. Yine aynı nedenle bilgeliğin ölümsüzlük, cehaletin (doğanın dişiliğine ve eksikliğe, ikincilliğe batmış olmak) maddi ve olumsala gark olmakla aynı anlama gelişinde aranabilecek bir idealdir. Erkekler kadından çocuk yaptırırlar, ama ruhen yaratıcı erkekler bundan fazlasını becerirler:

“Bilgelik ve erdem gibi, ruhun gebe kalıp doğurmasına daha uygun şeyler yaratırlar.” (Lloyd, 1994, 44)

Erilliğin ‘sapmış’, ‘rahatsız’, ‘nemli’ ...gibi halleri ise, Thomas Aquinas'ın yorumunda dişinin dünyaya gelişine sebep olur (Lloyd, 1994, 60)(5).

Le Corbusier' nin *Unité* (Barınma Bloğu) sakinleri için düşündüğü sakin hücre hayatının mükemmelliği ideolojisi, diğer yandan,

5. Aquinas'ın *Summa Theologica'* sundan aktarma. 1, Q: 92, art 1, Cilt IV; 275-6 (Lloyd, 1994).

6. Lloyd, Simone de Beauvoir'ın *İkinci Cins* adlı eserinden aktarır (Lloyd, 1994).

Rousseau'cu kamusal / özel ayrımıyla ortak noktalara sahiptir. Erkeklerin yurttaşlıklarına karşılık kadınların korunduğu ve koruduğu özel hayat ayrımı *Unité*'r kent yaşamının temelini oluşturur. Giderek, barınma bloklarının ayaklar üzerinde yükseltilmişliği, yani *pilotis* ilkesi -'kadın' dünyanın kirliliğinden aklın azade olduğunu varsaydığı için bir uzaklaşmadır. Diğer bir deyişle, bedeninin fanilikle malul oluşundan iğrenilir, geçicilik yerine kalıcılık ve saygın bir aşkınlık düzleminin yaratılması hedeflenir. Böylece yeni kent, eski kentin duyusallığından estetik bir biçimde kurtularak, barınmayı da bu 'düşman' dışılığa karşı birleştirmiş olur: *Unité de Habitation* (Barınma Bloğu).

Simone de Beauvoir'ın *Modulor*'la aynı yıllarda yayınlanan ve feminist yazının temel yapıtlarından biri olan *İkinci Cins*'te (1952), bu aşma tahakkümcü bir kadınlık alanı yaratılması bağlamında sorunlaştırılır (Lloyd, 1994, 128)(6). Kadının hayvansal bir biçimde üreme biyolojisine kapatılışına karşılık, erkeğin kültür 'değer'lerini üretmekle kendini yetkilendirmesinde, aşılabilen bir toplumsal cinsiyet çerçevesi bulunur. Genevieve Lloyd'un (1994) erkek aklın eleştirisine bir giriş niteliğindeki yapıtı, aklın inşasında kadınlığın iptalini çizgisel bir süreklilik olarak gösterme tehlikesinden uzak durmakta ve yeni bir normatifliğin sakıncalarına işaret etmektedir:

"Akıl'ın erkekliğinin kökenlerini daha derinlerde aramak gerekir. Sahip olduğumuz erkeklik ve kadınlık idealleri ve kavramları hakimiyete dayanan -üstünlük ve aşağılık, 'norm' ve 'farklılık', 'olumlu' ve 'olumsuz' ve 'özel olan' ve 'tamamlayıcı olan'- yapılar içerisinde oluşturulmuşlardır. ...Soyut düşünce veya ahlaki bilincin başat ve 'ileri' olduğu varsayılan biçimlerinden büyük ölçüde dışlanmış olmak, bu biçimlerin eksiklikleri ve sefaletleri ortaya çıktığında, bir güç kaynağı olarak görülebilir. ...Ve bu tür bir 'azınlık bilinci'nin erdemi, bu bilinci bir rakip norm olarak sunmaktan kaçınmaya bağlıdır." (Lloyd, 1994, 132, 134)

Modulor, eril ölçütlerle, erillere göre ve eriller tarafından inşa etme edimini, aklın erkekliğinin doğal bir çıktısı olarak benimsemektedir ve mimarlık da bu normallik etrafında tanımlanmaktadır. Oysa cinsiyet tarafından koşullanmış olmak, evrenselliği değil, yalnızca eril bir erkin öreceği kafesi tanımlamak ve aynı anda da bu kafes tarafından içerilmiş olmaktır. Çünkü kafesi inşa eden de onun bir parçası olarak içerilmekten kurtulamaz.

"Burada Serralta ve Maisonnier tarafından hazırlanan çizim var: 1.83 m. boyundaki '*Modulor* Adamı'nın karesini alın (ama Serralta'nın hanımlara karşı bir zayıf noktası olduğu için, adamı 1.83 boyunda bir kadın: Brrrh!)." (Le Corbusier, 1954, 2/52-53)

Le Corbusier'yi erillik ve norm bağlamında ele veren bu "Brrrh!" ünleminden hareket ederek, toplumsal cinsiyetin çok yönlü dinamiklerine bir bakış atmaya çalışıldığında, kadınlığın inşası ve dışlanması, erkek eşcinselliğinin siyasal alandan istisna haline getirilerek uzaklaştırılması, hermafroditliğin de benzer şekilde modernliğin biyopolitikalarınınca anomali olarak tescili ve böylece, eril erkekliğin kurumsallaşmasının tarihine yeniden bakmak mümkün olabilir. Ancak, Le Corbusier'nin soyutlanmış erilinsanın 'Modulorik' oluşu bakımından eleştirinin konusu yaparken karşısına onun kadar soyut bir 'kadın' fikri yerleştirmek sorunludur. Tekil bir cinsiyet kategorisinden söz edilemeyeceği gibi, tekil bir erillikten de söz edilemez.

TOPLUMSAL CİNSİYET KAFESİNDE

'İkinci Cins' 1970'ten önce erkeğin antropometrisine -tekin anlatılarındaki kaburga kemiği mitine- harfi harfine sadık kalmayı sürdürür. Bunun nedeni, 'öteki'nin mimarların 'ölçüler aynası' *Architectural Graphic Standards*'ta erkekle eşit şartlarda yer almaya başlamasının 1970'leri bulmuş olmasıdır. Bu tarihe kadar kadın bedenini gerçek farklılıkları temelinde sayısallaştıracak verilerin toplanmasına gerek bile duyulmamıştır (Hosey, 2001, 101-112). 1970'ler, ikinci dalga feminizmin ortaya çıkış tarihi olarak da belirleyicidir. Bu tarihe kadar, kadınların -tıpkı kesik çizginin görünmez ya da ikincil olanla temsil edilmesi gibi- *linea occulta* (görünmez çizgi) olarak sabitlenmesi sürer. Batılı 'standartlar', 'ikinci cins' kendi mimarlık siyasetinin dışına atabilmek için onu ikincil, tabii, görünmez kılacaktır. Buna karşın, ikonlaştırma, grafik olarak irrasyonelleştirme hâlâ kullanımdadır. Kadın bedeninin parçalara ayrılması ve bu parçalar üzerindeki şekil bozumları sürdürülür. Günümüzün kadın bedeninin inşasında da aynı teknikler kullanılır: Kozmetik, medya, moda ve tıp sanayilerine parçalayıcı cinselleştirme aynen aktarılmıştır.

Modulor'un bu cinsiyet siyasetiyle ilişkisi nerede kurulur? *Modulor*'un eril bir inşaat olarak daha başlardan beri cinsiyet bakımından bir kriz içinde bulunduğu gözlenir. Ama kuşkusuz bu sadece daha büyük bir krizin parçasıdır. Hayatı hedef olarak, ilahi ve ekonomik amaçlarına ulaşmak için *Modulor*, yaklaşımakta olan 1970'lerin sosyal bilimlerinde ve felsefesinde ortaya çıkacak özgürlükçü patlama dönemini öngöremeyerek tersi yönde gitmeyi yeğlemiştir: Ulusalci, korporatist, cinsiyetçi ve ırkçı önvarsayımlarla teori geliştirmiş, yasaklayıcı denetim paradigmasının geliştirilmesi ve temellendirilmesiyle uğraşmış, Batı merkezci beyaz uygarlık mitinin sorgusuz sualsiz yaygınlaştırılması için tüm entelektüel gücünü seferber etmeyi sürdürmüştür.

Connell, cinsiyet pratiklerinin biyolojik olmaktan çok toplumun kasıtlı biçimde abarttığı ve kategorik hale getirdiği bir farklılıklar oyunu tarafından belirlendiğini ifade ederken kadınlığın da erkeklik kadar doğada verili olmayıp, tersine günün görsel ekonomisinde inşa edildiğini örnekler (Connell, 1998, 108-9, 117-9). Toplumsal cinsiyet insanları potansiyel üreme güçlerine göre ölçülebilir hale getirip toplumu buna göre örgütlediğinden, gerçekte olağandışı karmaşıklıkta olan aile, bu ideolojik çerçevenin alabildiğine muhafazakâr bir merkezi haline getirilir. Bu çerçeve, kadınla erkeğin arasına bir sınır çekerek, bunu keskin ve onarılamaz bir farklılık şeklinde kurumsallaştırmaya yarar. Connell, çerçevenin hiç de yabana atılacak bir yapı olmadığını, tersine toplumların 'çimentosu' aileye dair bir hikâye olan toplumsal cinsiyetin dörtlü bir yapı tarafından korunduğunu belirtir:

"Çağdaş kapitalist ülkelerde, bu nüvenin dört tanıtık bileşeni vardır: (a) Kurumsallaşmış şiddetin hiyerarşileri ve işgüçleri (askeri ve paramiliter güçler, polis, cezaevi sistemleri); (b) ağır endüstrinin hiyerarşisi ve işgücü (örneğin, çelik ve petrol şirketleri) ve yüksek teknoloji endüstrisinin hiyerarşisi (bilgisayarlar, uzay); (c) merkezî devletin planlama ve denetim mekanizması; (d) fiziksel gücü ve erkeklerin makinelerle birliğinin önemini vurgulayan işçi sınıfı çevreleri." (Connell, 1998, 153)

Bu bileşik yapı sayesinde, cinsiyet rollerinin bölüştürülmesi sürdürülebilmektedir. Heteronormativizmin inşa edilmesinde yukarıdaki nüvenin yol açtığı hegemonik sonuçlar vardır (Connell, 1998, 148). Öte yandan heteronormatif cinsiyet rejimi, kolektif tahakküm ilişkisinden öteye, heteroseksüelliğin dışında kalan cinselliklere uzanarak güç kurma koşullarını genişletmektedir. Hegemonik örüntü, çağrıştırdığı şiddet

sahneleriyle kendini göstermeyebilir, hatta çoğunlukla şiddetin açktan açığa sergilenmesinden öteye geçerek, süreklilik kazandırılmış üstünlük halleriyle varlığını belli eder. Ötekilerin ortadan kaldırılmak yerine ikincilleştirilmesi, hegemonik pratiğin başlıca niteliğidir (Connell, 1998, 247).

ERKEKLİĞİN KURUMSALLAŞMASI

Sabit bir cinsiyetten söz etmektense Roger Lancaster'ın (2004) önerdiği gibi, bir yoğunluklar alanı ya da uzamı önermek daha anlamlıdır. Ağlarla hiyerarşilerin iç içe geçtiği, bir plato içinde birbirini doğurduğu, sınır çizgileri belirsiz, karmaşık bir iktidar yapısı olarak cinsellikten söz etmek, sabit bir cinsiyet normu çizmeye çalışmaktan daha anlamlıdır.

1950'lerin Amerikan *intelligentsia*'sının tutuculuğu, cinsiyet rolleri çerçevesinin yerleşmesinin koşullarını oluşturur (Adams ve Savran, 2004, 102). Nitekim Le Corbusier de cinsiyet rolü söylemi içinde konumlanır ve *Modulor*'u bu alanın tahakkümü meşrulaştıran normallerine dahil etmiş olur. *Modulor*'un cinsiyet bakımından gerçek bir itirazla karşılaşmamış olması bu bakımdan olağandır. Erkekler arası sınıfsal üstünlük ideolojilerinin inşa edilmesindeki pratiklerde, asli ve tali erkekliklerin yaratılmasında, erk fikrinin militer ve ulusalcı strüktürlerin çimentosu haline getirilmesinde eril bedene temel bir görev verilmiştir. Arzunun orgazasyonu bir iktidar alanıdır. İçinde kadına yer olmayan toplumsal kurguların, erkin en çıplak görünümünün, en tekbiçimli pratiklerin de eril beden üzerinden işletildiğini göz ardı etmemek gerekir. Burada üçüncü cinslerin polisiye hale getirilmesi hegemonyanın anahtar pratiğidir (Adams ve Savran, 2004, 114).

1. Ovotestis Biyopsisi: Cinsiyetsizliği Kafeslemek

Gövdedeki aşkın erkekliğin ötekine galip gelmesi kurallar, yasaklar ve sınavlardan oluşan geniş bir alana işaret eder. Kısacası kadınlık ya da erkeklik benimsenecek, seçilecek bir şey değildir; içine yerleşilecek mevzilerdir; zorunlu topraklar ya da işaret edilen vatanlardır. Ve her vatan gibi, uğruna savaşılması, hak edilmeleri ve uğruna ölmeleri gerekir.

On dokuzuncu yüzyılın sonlarından itibaren eşcinsellik tıbbi bir sapkınlık olarak tanımlanır. Patolojinin konusu haline gelen eşcinsellerin polis gözetimi altında tutulmaları ve politik baskı gören gruplar haline getirilmeleri eşzamanlı biçimde gelişmiştir. Anne Fausto-Sterling (2004), hünsalığın (hermafroditizmin) geçmişini ve bugün homofobinin çağcıl biçimini alışının arka planını sorunlaştırır:

“Ortaçağ tıbbi metinleri uterusun sağının görece sıcaklığının erkekler ürettiği, rahmin sol tarafında gelişen serin fetüsün dişiye dönüştüğü yolundaki klasik düşünceyi benimsemiştir. Isının sürekliliği ilkesi uterusun yedi ayrı odası bulunduğu düşüncesiyle bir aradaydı. Sağdaki üç evde erkekler oturuyordu, soldaki üçünde de dişiler, ortadaki oda ise hermafroditleri ürettiyordu.

...Özellikle 1950'den beri hekimler hermafroditlerin büyük bölümünü doğum anında yakalayabilmektedir. Dönüştürme işlemi güdüleyen şey gerçekten insaniydi: Bireylerin hem fiziksel hem de psikolojik açıdan sağlıklı insanlar olarak uygun ve işlevsel olmalarını mümkün kılma dilekleri idi. Ama bu dileğin arkasında yeterince incelenmemiş varsayımlar yatıyordu: İlki, sadece iki cinsiyetin olması gerektiği idi; ikincisi, yalnızca heteroseksüelliğin normal olduğu; ve üçüncüsü, belirlenmiş cinsiyet rollerinin psikolojik olarak sağlıklı erkek ve kadınları tanımladığıydı. Bu

varsayımlar, eşcinsel doğumların modern 'medikal yönetimi' nin rasyonelini sağlamayı sürdürmektedir.

...Araştırmacılar, döllenme anında çocuğun cinsiyetini seçebilen teknolojiyi geliştirmeyi neredeyse tamamladılar. Dahası, modern cerrahi yöntemler ikili cinsiyet sistemini korumaya yardım ediyor. Bugün 'ya öyle ya da böyle, ne o ne bu' doğan çocuklar –oldukça yaygın bir görüngü– genellikle görüntüden kayboluyor çünkü doktorlar bunları derhal cerrahi olarak düzeltiyorlar." (Adams ve Savran, 2004, 377-8, 385, 376).

On dokuzuncu yüzyıl tıp dergilerinde hermafroditlerin fotoğrafları yerlerini "ince dilimlenmiş ve dikkatle boyanmış eşeyssel dokuların soyutlanmış fotoğraflarına" bırakır. Dahası da vardır:

"Yüzyıl dönümünde, (tam olarak 1896'da) İngiliz hekim George F. Blackler ve William P. Lawrence ...Orwellci bir üslupla, hüsnalık üzerine geçmişteki tüm dosyaların kayıtlarını, modern bilimsel standartlara uymadıklarını iddia ederek temizlerken, yeni örneklerden çok azının mikroskopik doğrulamanın katı kriteri olan hem erkek hem de dişi eşeyssel dokuyu karşıladığını iddia ettiler." (Adams ve Savran, 2004, 381)

Cinsiyeti belirleyen eşeyssel dokunun, *ovotestis*'in hem erkekliği hem dişiliği üretme potansiyeline sahip muğlak bir yapı olduğu bilinmektedir. Biyo-politik teknolojiler sayesinde, günümüzde (Benthamcı mutçuluğun ilkelerine de uygun olarak) acısız tıbbi yöntemlerle *ovotestis biyopsisi* yapılmakta ve hermafroditizmin daha belirmeden yok edilmesi, yirminci yüzyılın başlarına kıyasla çok daha kolay bir şekilde mümkün olmaktadır.

Modulor'u cinsiyetleri kafesleyen ovotestis biyopsisinin mimarlık alanındaki karşılığı olarak görmek mümkün müdür? *Modulor*, cinsiyetler topoğrafyasının çoğul evrenini görmezden gelerek tek bir cinsiyeti, üstelik de o cinsiyetin en eril biçimini, üstün bir standart olarak sabitlemekte ve övmektedir. *Modulor*'a göre insanların tümü, dünyanın her yerinde, ergin beyaz erkeğin atletik bedenini inşaat için normal kabul etmelidirler. Mesleği polislik olan bu damızlık İngiliz erkeği fenotipine göre inşa edilmiş kentlerde yaşamak 'evrensel'i, *Modulor*'un öjenik projesini tanımlar.

2. Kuş Kafesi

Cinsiyetçiliğin süregitmesine dolaylı biçimde katkıda bulunduğu söylenebilecek özcü, biyolojici ya da yenilgici polemiklerde, ırkçılıktaki dinamiklerin benzerlerini bulmak şaşırtıcı değildir. Ann E. Cudd ve Leslie E. Jones (2005, 75), cinsiyetçiliği ele aldıkları makalelerinde bu türden bir paralelliğe dikkat çekmektedir (7). Nötrleştirme veya normalleştirmenin reddi meselesi, daha ilk kuşak feministler arasında bile ortaya konmuş temel bir argümandır.

"Erkeğin erkek olmaya hakkı vardır; yanlış olan kadındır. Bu, kadimler için bir insan tipinin, erkeğin mutlak olmasıyla aynı kapıya çıkar. Kadının yumurtalıkları, uterusu vardır; bu gariplikler onu kendi öznelliğine hapseder; onu kendi doğasının içinde çevreler. ...Aziz Thomas, kendince kadını 'kusurlu bir erkek', rastgele bir varlık olarak tanımlar. Bossuett tarafından tarif edildiği üzere, Yaradılış'taki sembolleştirme, Havva'nın Adem'in 'fazladan bir kemiğinden' yapılmış olduğu şeklindedir.

Böylece insanlık erkektir ve eril insan kadını kadın olarak değil de erkeğin bir akrabası olarak tanımlar; kadın otonom bir varlık olarak görülmez. ...özne olan odur [erkek], mutlak olan odur [erkek] –o [kadın] ise Ötekidir." (de Beauvoir, 1954, 15-34)

Cinsiyetçiliğin, esas olarak üç eksen ya da katmanlaştırma içinde işlediğini söylemek mümkündür. Cinsiyet ayrımcılığının, kadınlardan başlayarak eşcinselliğin çeşitli biçimlerine kadar, hatta tahakküm altındaki erillikler

7. Cinsiyetçi pratiklerin feminizme yönelttikleri itirazlar üç başlık altında toplanır. Bunlardan ilki, biyolojik farklılığı kabullenmeyi telkin eden özcü itiraz olarak şekillenir. Özcü itirazda, kadınlarla erkekler arasında mutlak ve değişmez farklılıklar bulunduğu ve bu ayrımı sürdürmenin doğallığı üzerine biyolojik bir söylem yürütülür. İkinci itiraz, emek sömürüsü, ezen/ezilen ilişkisi ve güncel toplumsal koşullar bağlamında geliştirilir ve kadınların aslında günümüz toplumlarında abartıldığı kadar ezilmedikleri, tersine bugüne kadar hiç olmadıkları kadar özgür oldukları ifade edilirken, kadınlığın araçsallaştırılmasının sürmesi yönünde faydacı bir eşitlik jargonu da devreye sokulur. Son itiraz grubunda, kafesin görmezden gelindiği pasifist bir söylemle, bireyselliğin yetersizliği vurgulanmakta ve kişisel girişimlerin bu durumun içinde eriyip gideceği, en iyisinin yenilgiyi kabullenmek olduğu telkin edilmektedir.

arasında da oldukça yaygın biçimde işletildiği gözlenir. Derecelerine göre cinsiyetçi pratikleri üçe ayıran Ann E. Cudd ve Leslie E. Jones (2005), kurumsal, kişiler arası ve bilinçdışı kategoriler tanımlarlar. Kurumsal cinsiyetçilik dilde, kültürel ve sanatsal üretimde kendini göstermektedir. Kişiler arası düzeyde cinsiyetçilik, kız çocuğunun erkek çocuklar gibi oyun oynayamayacağı, sınıfta erkek öğrencilerden daha az konuşacağı ve sporda erkeklerin üstünlüğünü benimseyeceği telkinleriyle kendini belli eder. Konuşmalarda erkeklerin fikirleri daima olumlanırken kadınlarınki görmezden gelinir. Alışveriş merkezleri, sürekli ev kadını kodlama peşindedir. Bilinçdışı cinsiyetçilikte kadınların üretimleri, erkeklerinkine oranla daha az değerli görülür. Kadınlar kendilerini baskı altında görmekten daha fazla acı duyarken erkekler, kendilerini baskı uygulayan cinsiyet olarak tanımlamaktan daha fazla rahatsız olur (Cudd ve Jones, 2005, 75).

Cinsiyetçi biyo-politika ve cinsiyet ayrımcılığının yanı sıra, baskı başlığı altında toplanabilecek pratikleri kendi içinde tanımlamaya ve ayırt etmeye çalışan bir başka feminist yazar, Iris Marion Young (2005, 95-102), Marxçı sömürü kavramı, marjinalleştirme, güçsüzleştirme, psikolojik baskı, kültürel emperyalizm gibi ayrımlar ortaya koymaktadır. Kültürel emperyalizmde bir grup ötekiler üzerinde bireysel deneyimlerini evrenselleştirerek kültürel bir normu temellendirir. Temsil gücünün kasıtlı biçimde abartıldığı bu iktidar pratiğinde, baskı arzusunundaki grup öteki gruplarla karşılaşmalarında evrenselleştirmeye çalıştığı değerlerini rekabet içinde bularak krize girmekte ve bu krizin sonucu olarak, ötekilerini kendi normlarına uymaya zorlamaktadır (Young, 2005, 102). *Modulor*'un Le Corbusier tarafından iki ciltlik bir kitapla ve "mimarlık ve mekanikte geçerli olacak, insan ölçeğine uyumlu evrensel bir ölçüm" başlığıyla ifadesini bulan eril normu, Young'ın tanımladığı 'baskı' biçimiyle ilişkili sayılabilirse de, özellikle kültürel evrenselciliğiyle sorun alanına dahil olduğu biçiminde bir yorum getirmek abartılı olmaz. *Modulor*'un 'icat edildiği' dönemin toplumsal özgürlük hareketleriyle anakronik bir ilişki içinde bulunduğunu gösteren ve yukarıda alıntılanmış olan de Beauvoir'nun (1954) sözleri, *Modulor*'e erillğe tam bir otonomi tanınmasına karşın, kadının (ve bu arada bütün ötekiliklerin) bu tanımlı normatif düzence göze görünmeden içerilmiş, biyolojik bakımdan da basitçe yok sayılmış olmasını açıklamaktadır.

Marilyn Frye, kuş kafesi metaforuyla, baskıyı anlamlandırmanın kusursuz denebilecek bir anlatısını üretmektedir. Frye, baskıyı uygulayan erillerin, bizzat uyguladıkları baskı tarafından baskı altına alındıkları türünden savunmaları karşısında, hegemonik erilliğin bu kusursuz icadının tam bir retorik ustalığıyla yeniden gözlerden kaçırılmak istendiği konusunda okuru uyarır:

"Kafesler. Bir kuş kafesini düşünün. Kafesteki tek bir tele çok yakından bakacak olursanız, öteki telleri göremezsiniz. Şayet önünüzdeki şeyin ne olduğuna dair fikriniz bu miyop odaktan olursa, bu tek tele baştan aşağı bakarsınız ve bir kuşun istediği zaman neden bu telin etrafında uçamayacak olduğunu göremezsiniz. ...Her bir telin, bir kuşun -o da ancak en olmadık nedenle- yasaklanacağını ya da zarar görebileceğini açığa vuracak, en yakın araştırmanın bile keşfedemeyeceği hiçbir fiziksel özelliği yoktur. ...Kapıya yaklaşan iki insanın oynadığı sahneye bakın. Erkek yavaşça ileri adım atarak kapıyı açıyor. Kadın kapıdan geçerken erkek kapıyı açık tutuyor. Sonra erkek geçiyor. Kapı arkalarından kapanıyor. "Şimdi nasıl olur da", diye insan masumane soruyor, "bu çılgınlar bunun baskıcı olduğunu söyleyebilirler? Adam kadın için ilerlemesinin önündeki bir engeli usulca kaldırdı." Ama bu ritüelin her tekrarının bir kalıpta, hatta birçok kalıpta

yeri vardır. ...O halde mesaj, kadınların yetersiz olduklarıdır. ...Erkek kibarlığının yanlış yardımcılık mesajı kadının bağımlılığıdır, kadınların görünmezliği ya da önemsizliğidir, ve kadınlar için bir küçümsemedir.

...Kişi bariyere ya da kuvvete bakmalı ve belli soruları cevaplamalıdır. Kim onu inşa etmekte ve sürdürmektedir? Varlığıyla kimin ilgilerine hizmet edilmektedir? Bazı grupları cezalandırmaya, indirgemeye ve hareketsizleştirmeye meyleden bir yapının parçası mıdır? Birey cezalandırılan grubun bir üyesi midir?" (Frye, 2005, 86, 89)

Frye'nin bir bakıma komplo teorisi niteliği taşıyan kavramlaştırması, abartılı olmasına karşın bütün çarpıcılığıyla gerçeği dile getirmektedir. Frye, eril bir ritüelinden hareketle, makroskopik bir görüngünün işleyişini bulgular. Ötekilerin hayatını hareketsizleştirmek, indirgemek ve biçimlendirmek yönünde işletilen bir ağın varlığına işaret etmesi, iktidar ilişkilerinin basit bir ritüel aracılığıyla bile tüm gövdeleri kat ettiği; hem baskı görenin, hem de baskı uygulayanın elleri arasından geçip işlediğini daha önce dilde getirmiş olan Michel Foucault'nun (2000) tanımlamasını da destekler. Kafes deneyimi, *Modulorik* uyum paradigmasının kusursuzluğa erişmiş halinden doğan bir mecaz olarak yorumlandığında, *Modulorik* mekân tam da kafes mekânı olmaktadır. Kuş kafesinin *Modulor* gibi doğrudan doğruya mekânlara ölçü biçiminde mihlanmış olması gerekmez, tersine, kanıt bırakmayacak biçimde örgütlenmiş yaygınlık halidir.

KAYNAKLAR

- ANDERSON, T. A. (2002) On the Human Figure in Architectural Representation, *Journal of Architectural Education* (55:4) 238-246.
- ARTAUD, A. (1999) *Tanrı Yargısının İşin Bitirmek İçin*, çev. A. Soysal, Nisan Yayınları, İstanbul; 46-48.
- ATAY, T. (2004) "Erkeklik" En Çok Erkeği Ezer, *Toplum ve Bilim* (101) 11-30.
- BEAUVOIR, S. (2005, 1954) Introduction from the Second Sex, in *Feminist Theory: A Philosophical Anthology*, ed. by A. E. Cudd, R. O. Andreasen, Blackwell Publishing, UK; 27-36.
- CAILLÉ, A. (2007) *Faydacı Aklın Eleştirisi*, çev. D. Çetinkasap, İletişim Yayınları, İstanbul.
- CARRANZA, L. E. (1994) Le Corbusier and the Problem of Representation, *Journal of Architectural Education* (48/2) 70-81.
- CARRIGAN, T., CONNELL, B., LEE, J. (2004) Toward a New Sociology of Masculinity, in *The Masculinity Studies Reader*, ed. by R. Adams, D. Savran, Blackwell Publishing, Australia; 99-118.
- CENGİZ, K., TOL, U. U., KÜÇÜKURAL, Ö. (2004) Hegemonik Erkekliğin Peşinden, *Toplum ve Bilim* (101) 50-70.
- COLOMINA, B. (1996) Battle Lines: E. 1027, in *The Sex of Architecture*, ed. by D. Agrest, P. Conway, L. Kanés Weisman, Harry N. Abrams Inc., Publishers, New York; 127-160.
- COLOMINA, B. (1997) The Medical Body in Modern Architecture, in *Anybody*, ed. by C. C. DAVIDSON, M. BERMAN, Anyone Corporation, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts; 228-239.
- COLOMINA, B. (2007) Vers Une Architecture Médiatique, in *Le Corbusier. The Art of Architecture*, A. von Vegesack, S. von Moos, A. Ruegg, M. Kries, Vitra Design Museum, Veil am Rhein; 247-273.

- CONNELL, R. W. (1998) *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*, çev. C. Soydemir, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- CONNELL, R. W. (2004) The History of Masculinity, in *The Masculinity Studies Reader*, ed. by R. Adams, D. Savran, Blackwell Publishing, Australia; 245-261.
- DE BEAUVOIR, S. (1980, 1954) *The Second Sex*, tr. by H. M. Parshley, Random House, New York.
- DE LANDA, M. (2003) *A Thousand Years of Nonlinear History*, Zone Books, Swerve Editions, New York.
- DE LANDA, M. (2005) Space: Extensive and Intensive, Actual and Virtual, *Deleuze and Space, Deleuze Connections*, in Buchanan, I. and G. Lambert, eds., Edinburgh University Press, UK; 80-88.
- DELEUZE, G. (1998) *Foucault*, tr. by S. Hand, Minnesota University Press, Minneapolis.
- DELEUZE, G. (2004, 1992) *Postscript on the Societies of Control*, Rethinking Architecture, A Reader in Cultural Theory, N. LEACH, ed., Routledge, Great Britain; 309-312.
- DELEUZE, G., GUATTARI, F. (2004, 1980) *A Thousand Plateaus, Capitalism and Schizophrenia*, tr. by B. Massumi, Continuum, The Athlone Press, London, New York (2) 165-184.
- DELEUZE, G., GUATTARI, F. (2004, 1972) *Anti-Oedipus*, Capitalism and Schizophrenia, tr. by R. Hurley, M. Seem, H. R. Lane, Continuum, The Athlone Press, London, New York.
- EUCHNER, W. (2004) *Baba Ben Niye Faşist Oldum? Biyo-Politikanın Temelleri ve Sınırları Üzerine*, çev. K. H. Ökten, Agora Kitaplığı, İstanbul.
- FAUSTO-STERLING, A. (2004) The Sexe Which Previaleth, in *The Masculinity Studies Reader*, ed. by R. Adams, D. Savran, Blackwell Publishing, Australia; 375-388.
- FAUVEL, J., FLOOD, R., WILSON, R. eds. (2006) *Music and Mathematics: From Pythagoras to Fractals*, Oxford University Press, USA.
- FOUCAULT, M. (1986) *Cinselliğin Tarihi 1*, tr. by H. Tufan, Afa Yayınları, İstanbul.
- FOUCAULT, M. (2000) *Büyük Kapatılma*, çev. F. Keskin, I. Ergüden, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- FOUCAULT, M. (2002) *Hapishanenin Doğuşu*, çev. M. A. Kılıçbay, İmge Yayınları, Ankara.
- FOUCAULT, M. (2004, 1975) Panopticism, *Rethinking Architecture, A Reader in Cultural Theory*, ed. by N. Leach, Routledge, Great Britain; 356-367.
- FRYE, M. (2005) Oppression, *Feminist Theory: A Philosophical Anthology*, ed. by A.E. Cudd, R.O. Andreasen, Blackwell Publishing, UK; 84-90.
- HOSEY, L. (2001) Hidden Lines: Gender, Race and the Body in the Graphic Standarts, *Journal Of Architectural Education* (55/2) 101-112.
- JENCKS, C. (1973) *Le Corbusier and the Tragic View of Architecture*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- LARSON, C. (2004) Heroic Ethnocentrism: The Idea of Universality in Literature, *The Post-Colonial Studies Reader*, B. Ashcroft, G. Griffiths, H. Tiffin, eds., Routledge, Great Britain; 62-65.

- LANCASTER, R. (2004) Subject Honor, Object Shame, in *The Masculinity Studies Reader*, R. Adams, and D. Savran, D. eds., Blackwell Publishing, Australia; 41-68.
- LE CORBUSIER (1980) [1954, 1958] *The Modulor 1&2*, tr. by P. Francia, and A. Bostock, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- LLOYD, G. (1994) *Erkek Akıl, Batı Felsefesinde "Erkek" ve "Kadın"*, çev. M. Özcan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- LOACH, J. (1998) Le Corbusier and the Creative Use of Mathematics, *BJHS*, (31) 185-215.
- LORRAINE, T. (1999) *Irigaray & Deleuze: Experiments in Visceral Philosophy*, Cornell University Press, New York.
- MILLETT, K. (2005) Theory of Sexual Politics, in *Feminist Theory: A Philosophical Anthology*, ed. by A. E. Cudd, R. O. Andreasen, Blackwell Publishing, UK; 37-59.
- MIRZOEFF, N. (1998) Introduction [to Race and Identity in Colonial and Postcolonial Culture], in *The Visual Cultures Reader*, ed. by N. Mirzoeff, Routledge, London; 281-292.
- MIRZOEFF, N. (1998) Introduction [to Gender and Sexuality], *The Visual Cultures Reader*, N. Mirzoeff, ed., Routledge, London; 391-400.
- NOCHLIN, L. (2008) *Neden Hiç Büyük Kadın Sanatçı Yok? Sanat Cinsiyet, Sanat Tarihi ve Feminist Eleştiri*, ANTMEN, A., der., Sanat Hayat dizisi, İletişim Yayınları, İstanbul; 119-159.
- POLLOCK, G. (2008) *Modernlik ve Kadınlığın Mekânları*, Sanat Cinsiyet, Sanat Tarihi ve Feminist Eleştiri, ANTMEN, A., der., Sanat Hayat dizisi, İletişim Yayınları, İstanbul; 187-251.
- RAY, K. R. (2001) Bauhaus Hausfrau: Gender Formation in Design Education, *Journal of Architectural Education* (55/2) 73-80.
- RICHARDS, S. (2003) *Le Corbusier and the Concept of Self*, Yale University Press, New Haven.
- RUEGG, A. (2007) Autobiographical Interiors: Le Corbusier at Home, *Le Corbusier: The Art of Architecture*, Vegesack von A., Moos von S., Ruegg, A., Kries, M., eds., Vitra Design Museum, Veil am Rhein; 117-145.
- SAMUEL, F. (1999) A Profane Annunciation: The Representation of Sexuality at Ronchamp, *Journal of Architectural Education* (53/2) 74-90.
- SAMUEL, F. (2004) *Le Corbusier: Architect and Feminist*, Wiley-Academy, Great Britain.
- SÜVEYDAN, Ş. (2000) *The Modulor: The Emergence of New Possibilities in Architectural Theory*, September 2000, unpublished M.Arch. Thesis in METU Faculty of Architecture.
- ŞENTÜRK, L. (2007) *Modulor'un Bedeni*, yayımlanmamış Mimarlık Tarihi ve Kuramı Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Aralık 2007.
- TÜRKER, Y. (2004) Erk ile Erkek, *Toplum ve Bilim* (101) 8-10.
- YOUNG, I. M. (2005) Five Faces of Oppression, *Feminist Theory: A Philosophical Anthology*, ed. by A. E. Cudd, R. O. Andreasen, eds., Blackwell Publishing, UK; 91-104.

Received: 08.04.2008; Final Text: 25.10.2008

Keywords: modern architecture, Le Corbusier, the *Modulor*; biopolitics; proportion.

THE 'MOLAR CAGE': LE CORBUSIER AND THE *MODULOR*

In this essay, *Modulor* is redefined as 'molar'. 'Molar' is the name of the categories of sameness baptised by Gilles Deleuze and Felix Guattari in *Anti-Oedipus (Capitalism and Schizophrenia, 1972)*. The molecular is the machines of deire. Molar elements stabilize the molecular components and make them fixed (Lorraine, 1999, 115). Molar thoughts as stable and singular codes of society are the sterile formations of thought. Because of this, one can preserve his/her creative powers only by leaving behind the molar identities which cover and surround the self (Lorraine, 1999, 139, 163). To write is to map. To map is the courage to walk away from the known (traditional / conventional), from the coded. On the other hand, to write, no doubt, comprizes wandering beneath the strata. These sedimentary layers or strata are constitutive for the molar structures. Molar structures or sterile becomings are very complicated –just like the concept of family.

In contrast with Le Corbusier's 'moduloric' universalism, the bird cage metaphor turns to an interrogation of masculinity and an illustration of the microphysics of power. By the aid of Marilyn Frye's metaphor, the second part of the debate begins. To get rid of the 'molar' and to release the 'molecular', the 'one' of the identity has to be problematized. Power relations bound to gender and race by oppression and biopolitics become apparent this way.

The concept of 'body without organs' is one of the important elements of the discussion. Transcendental codifications of the ordering structures can be perceived by asking "What is the *Modulor* of it?" Becoming aware of transcendentalizing, universalizing, sexist codings is important. Always the outside of the *Modulor*, the immature, or the 'body without organs', the lines of flight have to be found out.

Once the cage is defined, it is possible to fold the molar structures and to fulfill the *Modulor*'s mission metonymically. One of the indicators of the cage's masculinity is that the *Modulor* often applies to dichotomies. It can be said that, through Bacon's concept of secular materiality, the concept of 'plastic material' is being reached. This can be observed in some applications of Le Corbusier's architectural design tools. The production of masculinity as a value against reproduction biology is a model of the *Modulor*, envisioning the world with masculine criterions, for the masculine by men. The exclusion of womanhood, the registration of homosexuality and hermaphroditism as abnormality enhances the institutionalization of masculinity. In this way the gender of the cage becomes evident. It can be said that gender, the heteronormative regime, helps to impose power on other sexes.

In reproduction, a sexually dualist thought that assumes the masculine principle to be and shape-giving, while supposing the feminine to be protective, nursing and nourishing, shows the transcendentalization of the masculine. Fatherhood is giving form, while motherhood means to be dependent to this a priori formation (Lloyd, 1994, 24).

Western 'standards' have thrown women out of the politics of architecture, assuming them to be invisible. When the second wave of feminism in

the 1970's gained momentum, women became more and more visible. The Modulor has stayed out of this tendency and has insisted to follow a prohibitory white civilization myth. The Modulor continues to legitimate gender politics which make human beings measurable according to their potentials of reproductive power. In the process of institutionalization of masculinity, the control of desire as a practice of power has a certain role. It should not be ignored that masculine and homogenous practices are being operated by and through the male body. By the end of the nineteenth century, homosexuality was sharply defined as a perversion and became a subject of pathology. In this way, womanhood or manhood was not a choice but an emplacement, even a fatherland. Ovotesticle biopsy is a biopolitical annihilation tool against hermaphroditism. It is not meaningless to ask if the Modulor, as a body-framing tool, is the equivalent of this medical technique in architecture or not. The cultural universalism of the Modulor is in relation with concepts like sexual differentiation, oppression and biopolitics. The ideal of universal harmony represents an anachronical position, considering the revival of searches of freedom of the era. The bird cage metaphor of Frye helps to define Moduloric space as a cage.